

KS. STANISŁAW MAKAREWICZ

CZTERY METRYKI KAZIMIERZA PUŁASKIEGO

W biogramach Kazimierza Pułaskiego wciąż znajdujemy mylne daty jego urodzenia. Przykładowo przytaczamy niektóre z nich.

Prawnuk Antoniego Pułaskiego, Kazimierz Ferdynand Pułaski (1846-1926)¹, znany historyk i genealog, podaje, że Kazimierz Pułaski urodził się **4 marca 1747 w Winiarach**. Tę samą datę podaje, zapewne za tymże autorem, Władysław Konopczyński². Natomiast Wacław Szczygielski³, w swych rzetelnych biogramach Pułaskich twierdzi, iż Kazimierz urodził się **4 marca 1746 r.**, nie rozpoznając miejsca narodzin.

Prawdziwą datę i miejsce urodzenia Kazimierza Pułaskiego, **6 marca 1745 r. w Warszawie**, wymienił Władysław Rudziński, w *Liście do Redakcji „Tygodnika Powszechnego”*⁴. Data ta jednak pochodzi z *metryk dopełnienia ceremonii chrztu* Kazimierza (oznaczonych tu numerami III i IV), a nie z rzeczywistej metryki chrztu, którą dopiero w sierpniu 1995 r. odnalazł autor niniejszego artykułu⁵.

Wszystkie cztery odnalezione metryki są przechowywane w Archiwum Parafii Św. Krzyża w Warszawie.

¹ *Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy*, t. 1, Brody 1911, s. 165.

² *Kazimierz Pułaski*, Kraków 1931, s. 7.

³ *Pułaski Kazimierz h. Ślepowron (1746-1779)*, *Polski słownik biograficzny*, t. 29, Wrocław 1986, s. 386 (dalej cyt. PSB).

⁴ *Faktyczny rok urodzenia Kazimierza Pułaskiego*, „Tygodnik Powszechny”, 1 II 1987, nr 5, s. 5. Autor błędnie nazywa *Księgę chrztów* księgą urodzin i uznaje znaną *metrykę uzupełnienia ceremonii chrztu* za *metrykę chrztu*, co jest też znaczącym błędem.

⁵ Odszukano wówczas, niezależnie od poprzednich informacji, wszystkie cztery metryki Kazimierza Pułaskiego, S. Makarewicz, *Kazimierz Pułaski urodził się w Warszawie*, „Ave” (pismo diecezji radomskiej), 1995 nr 40 (119), s. 13 i 14; tenże, *Warszawski dom rodziny Pułaskich*, „Ave”, 1995 nr 53, s. 13; tenże, *Pułascy h. Ślepowron z ulicy Nowy Świat w Warszawie*, „Ave”, 1996 nr 3, s. 13.

I. Tekst metryki chrztu Kazimierza Pułaskiego (tekst z raptularza)⁶.

6. Ego idem ut supra. Baptisavi domi
 ob debilitatis causam sine caeremoni
 infansem ex legitimis parentibus natum
 scilicet magnifico dno Josepho Patas,
 hi et Mariana eiusdem coniuge. Capite
 reus Marocensis huius infantis Casimirus
 Victor et Watclaus.

(Die) 6. Ego idem ut supra. Baptisavi domi(ni) ob debilitatis causam sine caeremoniis infantem ex legitimis parentibus natum scilicet magnifico d(omi)no Josepho Pataski et Marian(n)a eiusdem coniuge capitaneus Marocensis. N(omin)a infantis Casimirus Victor et Watclaus.

II. Tekst metryki chrztu Kazimierza Pułaskiego (tekst z czystopisu)⁷.

6. Ego idem baptisavi domi
 sine caeremoniis ob debilitatem
 infansem Casimirum filium
 Magnifici Josephi Pataski d(omi)ni
 Capitanei Marocensis et Mari
 annae Legib: Coniugis.

(Die) 6. Ego idem baptisavi domi(ni) sine caeremoniis ob debilitatem Casimirum filium magnifici d(omini) Josephi Pataski capitanei Varecensis et Mariannae legit(imorum) coniug(um).

Na marginesie lewym widnieje duża litera: „P”, skrót od nazwiska Pułaski.

Metryka I została spisana natychmiast po udzieleniu chrztu. Była szybkim zapisem, po wykonaniu czynności liturgicznej. Jest to więc pierwszy dokument narodzonego Kazimierza. W metryce II, która powinna być powtórzeniem metryki I, skoro jest czystopisem, istnieją pewne opuszczenia. I tak brak słów *ut supra* odwołujących się do wyżej wymienionego szafarza, którym był Krzysztof Faltz, kapłan Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo, przybyłych do Warszawy w 1626 roku⁸. Obydwie metryki mówią, że chrzest

⁶ *Liber baptisatorum ab a. 1741 d. 22 Janu[arii] ad a. 1751 d. Julii inductive*, k. 28, strona lewa.

⁷ *Liber baptisatorum 1721-1750*, k. 143.

⁸ *Rocznik Archidiecezji Warszawskiej 1990*, Warszawa 1993, s. 458.

odbył się w domu Pułaskich, a nie np. w pałacu Czartoryskich, od których był uzależniony Józef Pułaski. Pułascy mieli swój dom na ulicy Nowy Świat, róg Wareckiej⁹.

Bardzo ważne są słowa zawarte w obu metrykach, *ob debilitatis causam* (I) i *ob debilitatem* (II), które mówią, że narodzone dziecko było chore. Trudno wyobrazić sobie, aby Józef Pułaski, żarliwy katolik¹⁰, nie ochrzcił dziecka natychmiast, gdy przy połogu już ono niedomagało. Analiza innych metryk zapisanych w tej samej księdze wykazuje, iż w przypadku, gdy dziecko było chrzczone w dniu jego urodzenia, daty urodzin nie wpisywano. Datę urodzenia wpisywano dopiero przy zaistniałej różnicy dnia urodzenia i dnia chrztu.

Obie metryki stwierdzają, że chrztu udzielono bez ceremonii liturgicznych. Stwierdzenie to jest ważne, gdyż dawało prawo uroczystego uzupełnienia ceremonii chrztu, która nastąpiła tu osiem dni później (por. metryki III i IV).

Metryka I zawiera błąd w określeniu *capitaneus Marocensis*, które metryka II zamienia na właściwe *capitaneus Varecensis*. Błąd spowodował zapewne szafarz chrztu, cudzoziemiec Krzysztof Faltz, słabo znający nazwy starostw mazowieckich. Metrykę II przepisywał już skryba kancelaryjny znający warunki polskie. Trzeba podkreślić, że tylko metryka I wymienia trzy imiona ochrzczonego: Kazimierz, Wiktor i Wacław. Zdaje się, że ze względu na niepewność przepisującego co do właściwego zapisu pierwotnego (I), metryka II wymienia tylko imię Kazimierz, jako pierwsze w szyku i pewne.

Osobną grupę, jakby drugorzędną, stanowią metryki III i IV, dotyczące uroczystego dopełnienia ceremonii chrztu. Są to jednak metryki ważne, mówiące o randze społecznej rodziny Pułaskich. Oto teksty tych metryk.

III. Metryka dopełnienia ceremonii chrztu Kazimierza i Franciszka Pułaskich (tekst z raptularza)¹¹.

Martius 1745. (Die) 14. Ego Christophorus Faltz S.C.M. supplevi caeremonias supra infantern legitimorum parentum ill(ustr)is m(agnifici) d(omin)i Josephi Pułaski capitanei Varecensis et Marian(n)ae eiusdem coniugis, a me die 6. huius baptisatum.^x

Literka „x” oznacza konieczność odczytania tekstu dopisanego na marginesie lewym: *N(omin)e Casimirum, Michaellem, Wladislaum, Victorem.*

Dalej następuje tekst: *Testes in caeremoniis fuere: illustris m(agnifici) Stanislaus Poniatowski palatinus Masoviensis, cum ill(ustr)ia ducissa de Sieniawske Czartoryska palatina Russiae, item ill(ustr)im(us) Casimir(us) Rudzin-*

⁹ Szczygielski, *Pułaski Kazimierz*, s. 381.

¹⁰ Tamże, s. 383.

¹¹ *Liber baptisatorum ab a. 1741 d. 22 Janu[arii] ad a. 1751 d. Julii inductive*, k. 29, strona lewa.

Martius 1785.
 Ego Stanislaus Falckius M.
 Supplevi. Caeremonias supra infantem
 legitimum Parentum Illi R. Pai
 de Popo. Catalski. Epitaxei Varsenij
 et Mariae ejusdem conjugis, a me die
 6. Augusti Suppletum. Testes in Caeremoniis
 fuere. Illustri M. Stanislaus Ponias
 owski Palatinus Mazoviensis, cum
 Illustri Ducissa de Koninowste Czartory
 ska Palatina Russica Item Casimirus Rud
 zinski Castellanus Cernensis cum Illustri
 Eleonora Ducissa Czartoryska Procancell
 aria M.D.L. et Caeteri.
 Ego Item ut supra eodem tempore supplevi
 Caeremonias supra infantem, eorundem ut
 supra Parentum, ante aliquot circiter
 menses in Ecclesia Parochiali Grab
 owiensi Baptizatum. N(omi)ne Franciscum
 Petrum, Augustum, Stanislavum. Testes
 in Caeremoniis fuere Illustri Augustus
 Alexander Dux Czartoryski Palatinus
 Russicus cum Illustri Maria Antonia Rud
 zinska Castellana Cernensi. Item
 Illustri Michael Dux Czartoryski Pro
 cancellarius M.D.L. cum Illustri Con
 stantia de Czartoryskie Poniatowska
 Palatina Mazowiae. et Caeteri.

ski castelan(us) Cernensis cum ill(ustri)ma Eleonora ducissa Czartoryska procancellaria M.D.L. et caeteri.

Bezpośrednio po tym zapisie następuje tekst metryki uzupełnienia ceremonii chrztu Franciszka Pułaskiego, brata rodzzonego Kazimierza. Oto ten tekst: *Ego idem ut supra eodem tempore supplevi caeremonias supra infantem eorundem ut supra parentum, ante aliquot circiter menses in ecclesia parochiali Grabowiensi baptizatum. N(omi)ne Franciscum, Petrum, Augustum, Stanislaum. Testes in ceremoniis fuere ill(ustri)m(us) Augustus Alexander dux Czartoryski palatinus Russiae cum ill(ust)ra Maria Antonia Rudzińska castellana Ciernensi. Item ill(ustri)m(us) Michael dux Czartoryski procancellarius M.D.L. cum Illustri Constantia de Czartoryskie Poniatowska palatina Mazowiae et caeteri.*

IV. Tekst metryki uzupełnienia ceremonii chrztu Kazimierza i Franciszka Pułaskich (tekst z czystopisu)¹².

Anno 1745 Martius
 baptizatum Filium M. D.
 Josephi Paterni, Capitani
 nei Virencensis et Mariam
 Legit. conjug. Patris fuerit
 Maximilianus D. Stanislaus
 Princiarius Palatinus
 Maronensis Alma Duxissa
 Cartorygia Palat. Justitiae
 M. D. Alexander Quasi
 Cartellanus Serenior et
 Alma Ceterora Duxissa
 Cartorygia Praescellens
 M. D. Maria.
 14. Costem suppleri serena
 Rias Baptismi super
 Franciscum Petrum An-
 gustum Stanislaus filium
 Prorandem Parentum utriusque
 baptizatum ante aliquot
 menses in Eccl. Paroch. Vir-
 dicensi. Patris fuerit Alex-
 ander Dux
 Cartorygi Palatinus Justitiae
 M. D. Dux Michael
 Cartorygi Praescellens
 M. D. Alma Constantia
 Princiaria Palatina
 Maronensis et M. D. na
 Maria Antonia Cartorygi
 Cartellana Serenior.

14. Cos Christophorus Palatinus
 Suppleri ceremoniam
 Rias super primogenitum
 Michaelen Stanislaus
 Virgorem hujus a me

¹² Liber baptisatorum 1721-1750, k. 143 i 144.

(Dies) 14. *Ego Christophorus Faltz SCM supplevi caeremonias baptismi super Casimirum Michaelum Vladislaum Victorem 6 huius a me.*

Dalej tekst przechodzi na stronę następną. Stronę tę rozpoczyna stałe oznaczenie stron, zapisem roku i miesiąca, tu: *Annus 1745 Martius*. Nad literą *a*, w słowie *Martius*, widnieje zapewne później dodany numer karty 144.

Pod tytułaturą strony kontynuowany jest tekst metryki ze strony poprzedniej, który brzmi: *baptisatum filium m(agnifici) d(omini) Josephi Pułaski capitanei Varencensis et Mariannae legit(imorum) coniug(um). Patrini fuere illustrissimus d(ominus) Stanislaus Poniatowski palatinus Masoviensis, ill(ustri)ma ducissa Czartoryska palat(ina) Russiae m(agnificus) d(ominus) Casimirus Rudzinski castellanus Cernensis et ill(ustri)ma Eleonora ducissa Czartoryska procancellaria M.D.Lituaniae.*

Na marginesie lewym, przy wyrazie *Josephi* widnieje podkreślona litera „P”, od nazwiska Pułaski, zamieszczona dla szybkiego odszukania metryki. Taką technikę zapisu stosowała kancelaria parafii świętokrzyskiej w księgach czystopisów wobec wszystkich metryk. Równoległe do metryki z raptularza (III), także i w metryce (IV), zapis metryki o uzupełnieniu ceremonii chrztu Franciszka jest umieszczony bezpośrednio pod metryką uzupełnienia ceremonii chrztu Kazimierza. Oto ten tekst:

(Dies) 14. *Ego idem supplevi caeremonias baptismi super Franciscum Petrum Augustum Stanislaum filium eorundem parentum ut supra baptisatum ante aliquot menses in eccl(esia) paroch(iali) Grabonensi. Patrini fuere ill(ustris)imus Augustus Alexander dux Czartoryski palatinus Russiae, ill(u)s(tris)imus dux Michael Czartoryski procancellarius M.D.L., ill(ustri)s(i)ma Constantia Poniatowska palatina Masoviensis et m(agnifica) d(omi)na Maria Antonia Rudzinska castellana Cernensis.*

Metryka III ma swój nieautentyczny „duplikat”, który jest „metryką” pisaną z pamięci w Warce, po dwudziestu latach. Metryka znajduje się w spisie utworzonym przez ks. Grzegorza Zambrzyckiego i wymienia członków rodziny Pułaskich, tworząc osobliwy poczet kolejnych „metryk”, odtwarzanych z pamięci. „Źródło” to jest pełne oczywistych błędów. Źle ocenione przez badaczy stworzyło wiele nieporozumień¹³.

Metryki III i IV stwierdzają, iż uroczyste dopełnienie ceremonii chrztu dwu braci: Kazimierza i starszego Franciszka Pułaskich, miało miejsce 14 marca 1745 r. w kościele Św. Krzyża w Warszawie.

¹³ Archiwum Parafii św. Mikołaja w Warce, *Księga chrztów 1765 r.*, karta z metryką (autentyczną) z 15 sierpnia 1765 r., po której następuje trzystronicowa lista zatytułowana: *Illustrissimae Domus et Familiae Illustris MD Josephi et Mariannae de Zielińskie Puławskich Coniugum: Varace Swidnice Stromece Nowosielce Radonice Sapohovie Wietrace Brzozovie Szyszskovie ut. Capitaneorum hisce in schaedis Per Perillustrem Rvdum Dnum G. Zambrzycki Curatum Ecclesiae Varace Colecta et Conscripta ab Anno 1738. D. 7 Maii.; Por. S z c z y g i e l s k i, dz. cyt., s. 386.*

Metryki uzupełnienia chrztu podają wszystkie cztery imiona ochrzczonego Kazimierza, a także jego brata Franciszka. Jest to dla badaczy wartość oczywista. Wielość nadawania imion na chrzcie była starym zwyczajem wysoko urodzonych. Możliwe, że dopiero 14 marca zostały ostatecznie ustalone imiona dzieci. Imię Kazimierz występuje jako pierwsze i podstawowe we wszystkich czterech metrykach. Metryka I wymienia imiona: Kazimierz, Wiktor i Waclaw, lecz dwa ostatnie imiona są jakby niepewnie dopisane. Możliwe, że szafarz chrztu, obcokrajowiec, miał kłopoty z zapisem imion. Metryka III wymienia już cztery imiona dziecięcia: **Kazimierz, Michał, Władysław, Wiktor**, zapewne już zgodnie ustalone z rodzicami i chrzestnymi. Metryka IV imiona te wiernie powtarza. Te cztery imiona należy uznać za obowiązujące.

Rodzice ochrzczonego Kazimierza to oczywiście Józef Pułaski, palestrant, starosta warecki, pisarz skarbowy Trybunału radomskiego i pisarz nadworny koronny, poseł na sejmy, marszałek związkowy konfederacji barskiej¹⁴ oraz jego żona Marianna z Zielińskich Pułaska¹⁵.

Metryki III i IV przynoszą również rzetelną informację o imionach Franciszka Pułaskiego, brata Kazimierza. Franciszek miał także cztery imiona: Franciszek, Piotr, August i Stanisław. Dotychczasowa literatura знаła tylko jedno jego imię: Franciszek Ksawery¹⁶. Ponadto metryki informują, że Franciszek urodził się w Grabowie kilka miesięcy, najwyżej dziewięć, przed 14 marca 1745 r. Franciszek urodził się więc w 1744 r., a nie jak się twierdzi w 1743¹⁷.

Świadcami uroczystości dopełnienia ceremonii chrztu były znakomicie dobrane, wpływowe małżeństwa:

1. Stanisław Poniatowski (1676-1762), wojewoda mazowiecki od 1731 r., ojciec przyszłego króla Stanisława Augusta i druga jego żona księżna Konstancja Czartoryska, matka króla Stanisława Augusta (ok. 1696-1759)¹⁸;

2. Księżę August Aleksander Czartoryski (1697-1782), wojewoda ruski od 1731 r., i jego żona Maria Zofia Sieniawska (1698-1771)¹⁹;

3. Księżę Fryderyk Michał Czartoryski (1696-1775), podkanclerzy litewski od 1724 r. oraz kanclerz wielki litewski od 1752 r. i jego żona Eleonora Monika Waldsteinówna (1712-1795)²⁰;

¹⁴ Szczygielski, *Pułaski Kazimierz*, s. 380-386.

¹⁵ Tamże, s. 385.

¹⁶ W. Szczygielski, *Pułaski Franciszek Ksawery (1743-1769)*, PSB, t. 29, Wrocław 1986, s. 371.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ W. Dworzaczek, *Genealogia. Tablice*, Warszawa 1959, tabl. 159.

¹⁹ Tamże, tabl. 181 i 182.

²⁰ Tamże.

4. Kazimierz Rudziński (ok. 1676-1759), kasztelan czerski, następnie wojewoda mazowiecki, od maja 1744 r. marszałek Trybunału radomskiego (skarbowego) i jego żona Maria Antonia z Nowosielskich (1753)²¹.

Tak więc powinniśmy przyjąć, iż Kazimierz Pułaski urodził się w Warszawie dnia 6 marca 1745 r.

Odnalezienie powyższych *czterech metryk chrztu i uzupełnienia ceremonii chrzcielnych* weryfikuje wiele zasadniczych informacji o Kazimierzu Pułaskim, legendarnym bohaterze dwojga narodów – Polski i Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej.

²¹ W. Majewski, W. Rudziński, *Rudziński (Rudzieński) Kazimierz h. Prus III (ok. 1676-1759)*, PSB, t. 33, Wrocław 1991, s. 21 i 26.

VIER TAUFURKUNDEN VON KAZIMIERZ PUŁASKI**ZUSAMMENFASSUNG**

In dem Artikel werden vier Urkunden von der Taufe und von der Ergänzung der Taufzeremonie von Kazimierz Pułaski dargestellt, die im Konzeptbuch und in der Reinschrift der Matrikelbücher der Pfarrgemeinde des Heiligen Kreuzes in Warschau registriert wurden.

Dieser Urkundenkomplex dokumentiert die Geburt, Taufe, die Namen, den Geburtsort von Kazimierz und seinen Taufeltern. Wir erfahren, den bisherigen fehlerhaften Behauptungen zuwider, daß Kazimierz Pulaski – der Held Polens und der Vereinigten Staaten von Nordamerika – am 6. März 1745 in Warschau, im Haus seiner Eltern geboren und getauft wurde. Die Ergänzung der Taufzeremonie fand am 14. März 1745 in der Heiliges-Kreuz-Kirche in Warschau statt. Die Taufeltern für die beiden Brüder Pułaskis – für Kazimierz und ein Jahr älteren Franciszek – waren vier Ehepaare:

1. Stanisław Poniatowski, masowischer Woiwode, Vater des künftigen Königs Stanisław August – mit seiner zweiten Ehefrau Konstancja Czartoryska, Mutter des Königs Stanisław August;

2. Fürst August Aleksander Czartoryski, ruthenischer Woiwode – mit Ehefrau Maria Zofia Sieniawska;

3. Fürst Fryderyk Michał Czartoryski, künftiger Großkanzler von Litauen – mit Ehefrau Eleonora Monika Waldstein;

4. Kazimierz Rudziński, Kastellan von Czersk – mit Ehefrau Maria Antonia Nowosielska.

Übersetzt von Jolanta Janoszczyk